

dobivanja med neštetimi drugimi. Spekulacija na borzi ali pa loterijsko igranje je zanj način pridobivanja iste kategorije kakor produkcija sama. Da je dobiček od spekulacije samo del vrednosti, ki je nastala pri produkciji, to je za dr. Gosarja popolnoma neznana stvar. Prav tako sodi o dobičku in obrestih. Oboje nastaja skratka pri izmenjavi kar samo od sebe, brez kakršnegakoli dela. Da je to nemogoče, se zavemo takoj, kakor hitro vzamemo za podlago raziskovanja družbeno gospodarstvo v celoti. Če bi namreč bila teorija dr. Gosarja točna, potem bi morala biti v družbi vedno ista količina kapitala in družbenega bogastva. To se pravi, če bi nekje profitiral X, pomeni, da je izgubil Y ali več drugih oseb. Toda pogled v prakso nas pouči, da to ni res. Družbeno bogastvo se ne preliva iz enega žepa v drugega, ampak se množi in večja v produkciji vsak dan sproti. Izhaja pa iz dela, ki ga opravi delavec, ki za svoje potrebe ne porabi vsega svojega produkta. Odtod izhaja kapital (in ne od varčevanja, kakor pravi dr. Gosar), tu ima svoje poreklo dobiček.

Že omenjeni citat iz knjige dr. Gosarja pa nam znova potrjuje našo staro ugotovitev, da njegova znanost ne vodi v nikak „nov družabni red“, ampak da ostane vse pri starem. Ukvarja se namreč s poedinimi gospodarji in njihovimi stremljenji, toda zgodovinskega položaja današnjega gospodarskega in socialnega sistema ni spoznal. Zato pa tudi ni mogel pravilno oceniti stremljenj *poedinca*. Dr. Gosar je videl „pohlep“, „poželjenje“, „profitarstvo“, toda ne more si razlagati, odkod izhajajo te lastnosti današnjega človeka. Nujno je, da je zaradi tega prišel do mišljenja, da so te lastnosti neločljivo zvezane s človeško naravo in da je samo v okviru teh lastnosti mogoč „nov družabni red“. Po našem prepričanju pa so lastnosti, ki jih očita dr. Gosar današnjemu človeku, posledica današnjega gospodarstva in „socialno-ekonomskega ustroja današnje družbe“. Imeti te lastnosti za večne, pomeni, proglašati za večnega tudi individualistični gospodarski red.

Dr. Gosar torej ni izpolnil obljube v začetku knjige niti v enem vprašanju. Poti iz krize sistema ni našel in tudi zla, ki izhaja iz njega, ni opravičil.

Ivan Kovač.

KNJIŽEVNA POROČILA

IVAN S. TURGENJEV: LOVČEVI ZAPISKI, I. (1933), II. (1934). Ljudska knjižnica 53. Iz ruščine prevedli: † Bogomil Vdovič, Marija Kmetova in Janez Rožencvet.

„Lovčevi zapiski“, ki bi jih Turgenjev „seveda ne bil napisal, če bi bil ostal v Rusiji“, so vznikli iz domotožja, ki je pred pisateljevimi duševnimi očmi s čudovito silo poživilo podobo domače zemlje in ljudi. S tem pisateljevim odnosom do domovine pa so se nenehoma spajali prilivi plemenite mržnje „zapadnjaka“ zoper tlačanstvo, „proti čemur se je sklenil boriti do konca“.

Iz tega dvojnega počela so pod Turgenjevljevo stvariteljsko roko zrastle umetnine izrednih odlik. Apolinični lirizem Turgenjevljevega občutja prirode je „zapiskom“ okvir, v katerem je pisatelj poustvaril in porazgibal živo očrtane like predreformnih ruskih ljudi in njih usod. Turgenjev je dobro čutil môro, ki je težila tedanje rusko javno življenje in mu ni dala, da bi se bilo sprostilo v svobodnejši razmah, ki so ga terjale siloma utesnjevane narodne energije. Ves stoletni zgodovinski in življenjski problem ruskega narod-

nega in državnega organizma pa se mu je zdel rešljiv s samo lepočutno humanostjo, ki ublažuj trenja med graščakom in kmetom. Drugače ni mogel soditi on — rapsod pokrajinskih lepot ruske prirode, pevec heroično-sentimentalne ljubezni in v miselno območje dvorjanskega sveta uklenjeni estet. Svojemu narodu Turgenjev res da ni kot idejni glasnik razgrinjal zaves časa, zato pa je z močjo svoje umetniške besede ustvaril vrednote vedne veljave. V dojemanju vzgonov osebnosti, ki v njih kali človekova usoda, mu je bil pogled včasih začudo pronicav. Prav nedosežen pa je v orisih prirode. Kako značilno za intimno sožitje z naravo je njegovo doživetje: končnost v vetru drhtečega lističa, ki se očrtuje ob neskončnosti neba.

V naši prevodni književnosti se je začelo pojavljati Turgenjevljevo ime v sedemdesetih letih preteklega stoletja, ko se je naše pripovedništvo otresalo romantičnih življev in si začelo utirati pot do izrazitejše realistične smeri. Tedaj je vzgled Turgenjevljeve epike pomembno soodločal celó, ko so se slovenskemu pripovedništvu začrtavale nove smernice (Kersnikov program „poetičnega realizma“ iz l. 1877.). Za „*Dimom*“, „*Pomladanskimi valovi*“ i. dr. smo v začetku osemdesetih let (1883/84 v izdaji „Slovenske Maticе“) dobili tudi Remčev prevod „*Lovčevih zapiskov*“, iz katerega pa današnjemu čitatelju veje že občutna zastarelost v skladnji in besedju, obremenjena še z neužitnim rusiziranjem. Naslednji stavek, dasi kaže res v nekoliko prejarki osvetljava hibe Remčevega prevajanja, naj nam približno ponazori bistveno razliko obeh prevodov:

„Nasprotno, bralo se mu je na obrazu nerazbiričljivo (!) blagovolje, radušje in skoraj razžaljiva gotovnost zbližanja z vsacim vstrečnim in poprečnim“ (Remec I, 46). — „Narobe! Od njega je kar vela neizbirčna dobrohotnost, ugodljivost in skoraj žaljiva pripravljenost, zbližati se z vsakomer, ki mu pride naproti in navprek“ (Vdovič I, 67).

Sicer pa sem našel pri Remcu tu pa tam tudi kaj smiselno bolje pogojenega kakor pri naših prevajalcih. — Pričujoči novi prevod „*Zapiskov*“ se domala nikjer ni dal ujeti v mreže ruskega izvirnika. Ohranil si je dovolj svobode v izbiri našemu jeziku prikladnega izraza, ne da bi zato zahajal v svojevoljnost in se smiselno oddaljeval od izvirnika. Le tu in tam se opaža, da so se prevajalci v skrbi za čim pestrejšim besedjem izneverili domačnosti izraza, ki sicer prijetno preveva jezik in duha prevoda.

Izmed stvarnih napak, netočnosti in nejasnosti sem si zabeležil:

„studenc . . . , ki se . . . z veselim in žuborečim šumljanjem izliva v reko“ (I, 40). Čemu tautologično lepoticenje izraza, ko bi bilo bolje ostati pri dobesednem „ki se . . . z veselim in blebetavim šumenjem izliva v reko“? — „v . . . dne . . . pogoščevanja z jedjo in pijačo“ (I, 42); prav: „s kruhom in soljo“ (izvirnik: „hlěbom-solju“), kakor ima tudi Remec. — Ta stari slovanski običaj, ki je v svojem bistvu simbolni akt gosteljubja, se je tu opravljal v dobesednem smislu, kar je itak razvidno iz nadaljnjih besed istega stavka. Zato je bilo povsem zgrešeno, da je prevajalec omenjeni izraz tako svobodno pretolmačil.

„ni se približeval gospodovi roki“ (I, 42); poleg netočnosti je v tej obliki tudi smisel precej zastrt. Bolje bi bilo pač: „ni prihajal gospodi poljubljat roko“ (izvirnik: „ne podhodil k barskoj rukě“).

„Teško so stopali; visoko so je jim dvigale široke obrvi“ (I, 130). Čudne vrste napaka! Izvirnik ima: „ih širokija grudi“; torej: „široke prsi“!

V rabi deminutivov je med ruščino in slovenščino precejšnja razlika; Rus jih uporablja mnogo pogosteje kakor mi, morda zato, ker je v njem več naravne naivnosti, medtem ko je Slovenec trši in vzgibe nežnosti zapira vase. Iz istega vzroka je slovenski deminutiv mnogo manj hipokoristično čuvstvenega značaja in ima predvsem dimenzionalen aspekt. Zato je naslednje mesto

„Moj voznik... izvleče počasi za jermenček pokrovček (I, 130); „Zdaj je pod lončkom ogenjček kuril in neke črne koščke metal izpod pazduhe v lonec; zdaj je pri sebi v shrambici s polenčkom tolkel, žebliček pribijal, poličico za krukeh napravljaj“ (I, 43)

za Slovence svojevrstna miniatura, kar za Rusa ni. Turgenjev je tu s kopo deminutivov ruskemu čitatelju čuvstveno približal nebogljen, drobno živo-tarjenje ubogega Stepuške, v celoti presajena v slovenščino pa zvene ta deminutiva jako prisiljeno. Tu je zopet Remec bolje prevedel (I, 30). Sicer pa čitam drugje (I, 133) za ruski deminutiv „stariček“ slovenski „starec“ in vendar je pri nas „starček“ običajnejša prikazen kakor pa „ogenjček“.

„In zdaj, poglejte no, kakšen čuden cvet“ (II, 92); prav: „kakšna čudovita cvetka“.

„bratcu pisatelju pride vsaka prilika prav“ (I, 196); prevod se tu pretesno drži ruske frazološke posebnosti (dlja našega brata pisatelja vse kstati“). Slovensko bi dejali kar: „nam pisateljem...“.

„ne reče nič in potegne vso kožo s čela pod lase“ (I, 197); kako neki je to napravil? Izvirnik pravi: „pomolčit i dvinet vseju kože pod volosami na golovč“; torej: „ne reče nič in zgame z vso kožo pod lasmi na glavi“.

„pri čitanju neprestano miga z brki in obrvmi, prav kakor bi mu pljuskal od zdolaj gori val v obraz“ (I, 198). Drugi stavek ni dovolj smiselno preveden: mimika graščakovega obraza se primerja z valom, ne pa, kakor da bi bila odsev nekega pljuska. Zato bi bil dobeseden prevod tu bolj umesten: „... prav kakor da bi spuščal val po obrazu navzgor.“

„prav tako so konji v svojem življenju že dovolj užili (!) in zaslužili“ (I, 199) je precej neokretno pa tudi nesmiselno za rusko „dovoljno požili i poslužili na svojem včku“. Tu je pač treba svobodneje sloveniti in bolj paziti na smisel; morda takole: „tudi konje je imel že dovolj stare in doslužene.“

„V pregradi je mukalo tele; hroma siva gos je racala nekoliko v stran.“ (I, 132). Izvirnik ima dovršna glagola, ki sta tudi smiselno utemeljena: lovec je bil stopil na dvorišče — zato „... je zamukalo tele; ... gos je odracala“ (oz. točneje: odšantala).

Še dva, tri primere za slovnične pogrške:

„z ničemer“ (I, 136) — pravilno: „z ničimer“; troje divanov, troje miz, dvoje zrcal“ (I, 200) — nepravilna raba ločilnih števnikov (prav: „trije divani, tri mize, dve zrcali“). — „Priznam, da ne ljubim posebno tega drevesa — trepetlike — s svojim belkasto-lilastim deblom...“ (II, 88); prav: „z njenim...“; — „a morda greva tudi za mejo.“ (II, 91); prav: morda pojdeva (se odpeljeva).

Naposled pa je raba vejice kaj pogosto — pod vplivom izvirnika — neslovenska, zlasti pri prislovnih določilih. Za primer bržčas na nobeni strani ne bi bil v zadregi.

V splošnem pa je ta prevod vsega priznanja vredna jezikovna stvaritev, ki je v njem slovenska beseda zazvenela s pristno izraznostjo in si do skrajnih možnosti osvojila čar ruskega izvirnika.

B. Merhar.

BRANIMIR ČOSIĆ: POKOŠENO POLJE. Roman. Beograd (Geca Kon), 1934. 566 str.

Umetnik že po svojem poklicu ne more ostati brezbrizen do socialnega okolja, do družbene ureditve, v kateri živi. Vsaka umetnost ima določeno (in zanjo odločilno) socialno vzročnost. Dialektika odnosov med umetnikom in družbo je sila zamotana in je ni mogoče prikazati shematično. Od Flauberta, ki je zapisal: „L'art c'est la recherche de l'inutil“, so se ti odnosi še zlasti zamotali — kakor se je zavozljalo družbeno dogajanje v meščanski družbi. Vendar jih lahko poenostavimo na antitezo med utilitaristično in artistično, tendenčno in „čisto“ ter družbeno-kritično in nevtralnno umetnostjo. Čosićev roman spada vseskozi v prvo vrsto; to je njegova prva odlika.

„*Pokošeno polje*“ je obsežno in široko zasnovano delo družbene analize in kritike. Roman obravnava problem, kako je vzniknil, in se razvil novi kapitalizem v Beogradu. Tudi pravilnega kriterija za obdelavo tolikanj kočljivega vprašanja, kakor je Beograd ter nastanek velekapitala in veleburžuazije pri nas, Čosiću ne manjka.

Ne bi pa mogli reči kaj takega o arhitektoniki tega romana. Poglavitna hiba kompozicije je v pomanjkanju tesnejše notranje zveze med obema deloma. Prvi („*Čitava jedna mladost*“) ne daje objektivizacije družbene celote, ki jo predstavlja naslov. Podoba vojne v zaledju, beg, strahotne doživljaje ob bolgarskem vpadu, Beograd med avstrijsko okupacijo — vse to je sicer Čosić opisal odlično, a drugi del (čigar zgovorni naslov „*Sile*“ predstavlja omenjeni kapital) terja še nekaj več. „*Sile*“ dajejo prerez neke družbe na določeni stopnji razvoja; prvi pogoji tega stanja pa so se bistveno oblikovali že poprej — in prav o tem govori avtor v prvem delu zgolj mimogrede. Tako sta oba dela vsak zase izvrstna, ne tvorita pa organske celote. Veže ju skorajda edino osebnost glavnega junaka Bajkića in mračna, tipično „balkanska“ zadeva z ministrom Despotovićem, ki je pred vojno ugonobil njegovega očeta, voditelja opozicionalnega kmečkega pokreta. Vse te dogodke pa, ki določajo Bajkićevo ravnanje v drugem delu, je pisatelj v prvem samó nakazal, o Despotovićevem slučaju sploh le poroča v obliki nekakih zapiskov. Prav tako je ostal Majstorović, ta eksemplar beograjskega denarnega mogotca anno domini MCMXXV le epizodna osebnost, kar spričo svoje tipičnosti ne bi smel biti. Zategadelj je tudi Bajkićev razvoj, ki ga je Čosić mestoma zajel z nenavadno poglobljenostjo, v celoti vendarle nekam raztrgan. Naj je tudi zahtevala psihološka doslednost in potreba vzročne povezanosti med Bajkićema iz prvega in drugega dela natančno obdelavo, ga je Čosić v prvem vendarle prikazal preveč subjektivno, ni ga nujno zvezal s tistimi objektivnimi družbenimi činitelji, ki se ž njimi bori v drugem delu. Prejkone bo temu kriva avtobiografična primes, ki jo slutimo v tem deškem, medvojnem Bajkiću.

Vzlic tem pomanjkljivostim pa predstavljajo odlomki „*Pokošenega polja*“ najboljše, kar je morda dala srbska proza po vojni. Čosić je čuda vesten in resen pripovednik. Mimo brezhibne psihologije, izredno močnih popisov vojnih grozot v prvem delu in v drugem, parazitske, koruptne in izprijene beograjske družbe je zlasti omembe vredna sociološka razčlemba, ki je včasih virtuozna;

Čosić je izrekel o našem bivšem parlamentarizmu, o hrvaškem vprašanju, o kmečkem vprašanju v Srbiji itd. najtežje, najkritičnejše in najresničnejše besede, kar sem jih kdaj bral. In kljub svojim napakam dokazuje pričujoče delo, da je bil mladi pisatelj epik kat eksohén, da je obetal nenavadno mnogo.

Pisati o mrtvih pisateljih — in zlasti še, ako so umrli mladi — je nekam tvegano početje. Vendar lahko trdim, da je „*Pokošeno polje*“ vzlic ohlapni kompoziciji vsaj kot obet in dokaz stvariteljske resnosti in nenavadne poštenosti eden najpozitivnejših pojavov novejšega srbskega pripovedništva.

Čosić je nastopil leta 1924. in odtlej je objavil osem knjig, med njimi tri romane. Po zbirki novel „*Kao protekle vode*“, ki jo je lani izdala „Srpska Književna Zadruga“, je krenil v izrazito socialno smer. Potlej je dal „*Pokošeno polje*“ — svojo labodjo pesem. Umril je letos spomladi star okoli trideset let.

Ivo Brnčić.

GLEDALIŠKI PREGLED

Koncert Roberta Soëtensa. Med velikimi vijolinskimi osebnostmi, kakor so na primer: Hubermann, Spolding, Linz, Busch, Szigeti in drugi, zavzema Francoz Robert Soëtens prav častno mesto. Koncert, ki ga je priredil sredi maja v Filharmonični dvorani, je bil svojevrsten dogodek, žal, le za pičlo število občinstva, in je pokazal da je Soëtens pravi mojster na vijolini. Spored je bil sestavljen pretežno iz francoskih skladateljev, ki pač najbolj ustrezajo Soëtensovi glasbeni naravi, saj je posebno dovršeno podal prav za prav le dela svojih rojakov. Glavni poudarek koncerta je bil v sonati Cezarja Francka. Slišali pa smo še dela Debussya, Milhauda in Ravela. Vse skladbe so bile podane spretno, fino in mojstrsko dovršeno. Celotnemu stilu je še najmanj ustrezal Mozartov koncert, kar je pač umljivo. Saj zahteva Mozart že v svojih tehničnih osnovah čisto drugo psihološko stališče, kakor pa na primer Ravel. Soëtens je pokazal globoko občutje, dovršeno tehnično znanje, zlasti eleganco loka, vsebinsko globino in osebnostno značilnost. Le škoda, da ni imel spremljevalec M. Lipovšek več sreče. Motila je zlasti neizdelana klavirska spremljava, in prav zaradi tega ni prišla do veljave glasbena plastika. Kljub temu pa je bil Soëtensov koncert pomemben glasbeni dogodek.

Srečko Koporc.

LIKOVNA UMETNOST

† DON FRANE BULIĆ. Ime dona Bulića je tako tesno zvezano s Solinom in Splitom cesarja Diokleciana, z zgodovino starih hrvatskih kraljev in z vso našo arheologijo, da se nam je nedavna vest o smrti vélikega moža zdela kar neverjetna, nemogoča. Kako naj bi don Frane zares zapustil svoje tiho mesto solinsko, katero je odkril izpod kamenja in prsti, kako naj bi se bil mogel za zmerom umakniti iz cesarske palače, katero je do zanjega varoval in branil pred neumevanjem množice in koristoljubjem poedincev? In vendar je res — Bulića ni več, neuklonljivi, osemnosemdesetletni sivi borec je omahnil in nad njegovim truplom se je zaprl težki pokrov marmornega sarkofaga, katerega si je sam v življenju postavil na solinskem mučeniškem pokopališču.